

УДК 811.161.2'373.46:62

INTERCONNECTION OF DIFFERENT-STRUCTURE VERB FORMS IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMINOLOGY

Ol'ha Kocherha

*M. Bohol'ubov Theoretic Physics Institute
Metrolohichna Str., 14b, 0343, Kyiv, Ukraine,
Phone (044) 521 34 23*

Volodymyr Pilets'kij

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Ukrainian Language,
1/234, Universytets'ka Str., 79001/Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 47 17*

Розглянуто семантику й функціонування спільнокореневих дієслів з різними афіксами в сучасній українській науково-технічній термінології¹.

Ключові слова: українська науково-технічна термінологія, спільнокореневі дієслова з різними афіксами, семантика і функціонування.

Semantics and functioning of different-voice verb forms in scientific terms have been analyzed by many Ukrainian researchers. Many authors have emphasized that active-voice verbs should be used preferably and that constructions with passive-voice predicates with the postfix *-ся* are highly inadequate in many cases [1; 2; 3; 4]. Far less attention has been paid, however, to the interconnection of active- and passive-voice forms with the other two forms, i.e., the verbs of reflexive middle and zero voices. This results both in inappropriate expansion of passive constructions in scientific and technical texts and in the suppression of many inherently Ukrainian zero-voice verbs and derivative nouns (like *більшати – більшання*) by semantically apparently similar passive qualitative verbs with the postfix *-ся* and their derivatives (*збільшуватися – збільшування, збільшитися – збільшення*).

Another problem associated with the interconnection of different-structure verbs with the same root concerns the formation of adopted terms. Adding an interfix to the suffix *-ува-* may give rise to doublet terms (*еволюціювати – еволюціонувати*) or modify the semantics of the derivative word (*каналувати – каналізувати*). In this article we just make an attempt to clarify the semantic interconnection of verbs with similar roots and different affixes.

1. Verbs and their derivatives associated with induced and spontaneous processes

Grammatical presentation of terms associated with induced and spontaneous processes is abundant with systemic distortions that mostly had been caused by unscientific factors (see, e.g., [5]) and have become customary during last decades. Using the affix *-ся* in the verbs naming induced processes and in no way concerning spontaneous action is among the common repetitive errors. Even the 11-volume Dictionary of Ukrainian Language (СУМ) contains rather strange

¹ This article summarizes the discussions of the *Workshops on the specific semantics of word-building elements in scientific language* held in Kharkiv on October 12–13, 2012 and March 29–30, 2013. Both linguists and specialists in various scientific fields from Kharkiv, Kyiv, Cherkasy, Lutsk, and Lviv took part in the meetings.

forms like *репресуватися, експропіюватися, уособлюватися, уярмлюватися, очолюватися, симулюватися, ув'язнюватися, підбурюватися, упоюватися, перемагатися* etc. Many scientific and technical texts use prefix-suffix-postfix passive-quality verbs of the type *спричинюватися, оброблятися, розроблюватися, вироблятися, ви[від/пере/при/до/про]мірюватися* that reflect static properties of a thing exposed to the influence of another thing. The former follow the model of Russian grammatical constructions with passive-voice verbs in the role of predicates. The latter in many cases are word-building calques of corresponding Russian passive-quality verbs (*увеличиваться – збільшуватися*).

To eliminate such inappropriate verbs/terms with *-ся*, that have been imposed intentionally (in particular, by special clauses of the repressive terminological bulletins of the thirties years of the twentieth century), is an important problem; to solve it would be a considerable step to improving the general culture of scientific texts and speech. However, one should not expect that it would be somehow settled of itself. At least we have to stress that verbs with *-ся* in no case and by no means should be used in scientific and technical terminology if there exist special words naming the spontaneous or self-induced processes associated with the changes of object dimensions/quality/property. In other words, loan translations of Russian passive-quality verbs with the postfix *-ся* should not be used instead of shorter Ukrainian zero-voice verbs without this postfix.

Below we give some examples of verbs associated with induced processes that are improperly used instead of inherent verbs with the meaning of spontaneous action:

<i>improper use</i>	<i>proper use</i>
випорожнюватися/випорожнитися спорожнюватися/спорожнитися	порожніти/спорожніти
вирощуватися/вироститися, відрощуватися/відроститися, зрощуватися/зроститися	виростати/вирости, відростати/відрости, зростатися/зроститися
висинюватися/висинитися, підсинюватися/підсинитися, насинюватися/насинитися, пересинюватися/пересинитися	синіти/посиніти, синішати/посинішати
висушуватися/висушитися, засушуватися/засушитися	сохнути/засихати/висихати // вис(о)хнути/засохнути
вичорнюватися/вичорнитися, зачорнюватися/зачорнитися, підчорнюватися/підчорнитися	чорніти/почорніти, чорнішати/почорнішати – так само інші кольори
віддалюватися/віддалитися (про відстань)	дальшати/подальшати
вкорочуватися/вкоротитися, скорочуватися/скоротитися (про розмір)	коротшати/покоротшати
гостритися/загостритися/вигостритися/нагостритися	гострішати/погострішати
заморожуватися/заморозитися, на[під/об/пере/ви/при/про]морожуватися/ на[під/об/пере/ви/при/про]наморозит	замерзати/замерзнути, на[під/об/пере/ви/при/про]мерзати/ на[під/об/пере/ви/при/про]мерзнути

ися	
затуплюватися/затупитися, притуплюватися/притупитися	тупішати/потупішати
зацільнюватися/зацілнитися, ущільнюватися/ущільнитися	щільнішати/пощільнішати
збільшуватися/збільшитися	більшати/побільшати
зближуватися/зблизитися	ближчати/поближчати
зволожуватися/зволожитися	воложчати/поволожчати
звужуватися/звужитися	вужчати/повужчати
зменшуватися/зменшитися	меншати/поменшати
зміцнюватися/зміцнитися	міцні(ша)ти/поміцні(ша)ти
змочуватися/змочитися, замочуватися/замочитися, намочуватися/намочитися, підмочуватися/підмочитися	змокати/змокнути, намокати/намокнути, підмокати/підмокнути
знижуватися/знизитися, понижуватися/понизитися	нижчати/понижчати
кристал(із)уватися/скристал(із)увати ся	кристаліти/скристаліти
нарощуватися/нароститися	наростати/нарости
охолоджуватися /охолодитися	холонути/охолонути
підвищуватися/підвищитися	вищати/повищати
підпалюватися/підпалитися; спалюватися/спалитися	займатися/зайнятися; горіти/згоріти
погіршуватися/погіршитися	гіршати/погіршати
подовжуватися/подовжитися	довшати/подовшати
покращуватися/покращитися	кращати/покращати
поліпшуватися/поліпшитися	ліпшати/поліпшати
пом'якшуватися/пом'якшитися, зм'якшуватися/зм'якшитися	м'якшати/пом'якшати
посилюватися/посилитися, підсилюватися/підсилитися	сильнішати/посильнішати
послаблюватися/послабитися	слабшати/послабшати
потовщуватися/потовщитися, стовщуватися/стовщитися	товщати/потовщати, товстішати/потовстішати
продовжуватися/продовжитися	(про розмір) довшати/подовшати; (про процес) тривати
розширюватися/розширитися	ширшати/поширшати
сповільнюватися/сповільнитися, уповільнюватися/уповільнитися	повільнішати/сповільнішати

2. Morphological peculiarities of adopted verb terms

Ukrainian language usually adopts foreign verb terms by loaning (transliterating) the stem of the foreign word and adding its own proper affixes. In many cases, however, the adopted verbs contain also foreign suffixes which serve to form the relevant part of speech in the original language and have no meaning in Ukrainian words though make them longer and harder to pronounce. We have almost managed to eliminate the extra suffix *-up-* (*-ip-*) that is the remnant of

the German verb-forming suffix *-ieren* (ремонтувати, but not *ремонтирувати*). We are in process of eliminating the foreign suffix *-on-* (*-on-*) in adjectives and verbs derived from the suffix-free nouns that possess this suffix in the original language and are adopted in modern Ukrainian without it:

<i>adopted noun</i>	<i>adjective/verb</i>	<i>improper verb</i>
акція (action)	акційний/акціювати	акціонувати
еволюція (evolution)	еволюційний/волюціювати	еволюціонувати
колекція (collection)	колекційний/колекціювати	колекціонувати
кондиція (condition)	кондиційний/кондиціювати	кондиціонувати
позиція (position)	позиційний/позиціювати	позиціонувати
санкція (sanction)	санкційний/санкціювати	санкціонувати
секція (section)	секція/секційний/секціювати	секціонувати
селекція (selection)	селекційний/селекціювати	селекціонувати
фракція (fraction)	фракційний/фракціювати	фракціонувати
функція (function)	функційний/функціювати	функціонувати

As concerns the adopted words with English verb-forming suffix *-ize-* that reduces to *-iz-* (*-iz-*) in Ukrainian, the situation is somewhat less straightforward since in some cases this suffix modifies the meaning of the word:

(з)активувати (*to start*) – (з)активізувати (*to intensify the activities*);
йонувати (*to introduce ions*) – йонізувати (*to transform into ions*);
каналувати (*to create or divide channels*) – каналізувати (*to provide with sewerage system*);
екранувати (*to shield*) – екранізувати (*to make movies*);
гармоніювати (*to be in harmony*) – гармонізувати (*to bring into correspondence*);
телефонувати (*to talk by telephone*) – телефонізувати (*to provide with telephone communication*),
конвеєрувати (*to transmit by conveyor*) – конвеєризувати (*to provide with a conveyor*).

Sometimes this suffix produces the meaning of attributing or acquiring a new property or state: (де)натуралізувати, (з)матеріалізувати, (з)нейтралізувати, (з)локалізувати, (з)реалізувати, (за)амортизувати, (з)раціоналізувати, (за/по)схематизувати etc. It is appropriate in the derivatives of nouns that contain it (*аналіз – аналізувати*) or acquire *-iz/-iz* due to the interchange of consonants (*математика – (з)математизувати, ботаніка – (з)ботанізувати, електрика – (на)електризувати, автоматика – (з/по)автоматизувати* etc.).

But this suffix is definitely abundant in the verbs that originate from proper names (*гальванувати, мерсерувати, пастерувати, рентгенувати, шампанувати*) and from suffix-free nouns (*стандарт – (за)стандартувати, магнет – (на/за)магнетувати, вітамін – (на/по)вітамінувати, карбон – (по)карбонувати, каталог – (по)каталогувати, катетер – (по/за/с)катетерувати, паспорт – (за)паспортувати, синхрон(ність) – (за)синхронувати, шаблон – (за)шаблонувати* etc.).

We have to pay more attention to the semantics of verbs with similar roots and different suffixes that appear in the scientific and technical literature. Thus we will be able to avoid the neglected errors and eliminate the habitual distortions of proper Ukrainian terms, to follow the logic of word formation, and to provide clearness and explicitness of our scientific and technical language.

REFERENCES:

1. *Ненійвода Н.* Мова української науково-технічної літератури (функціонально-

стилістичний аспект). – К. : Міжнар. фін. агенція, 1997. – 303 с.

2. *Городенська К.* Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність. Зб. наук. праць. Вип IV. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 11–14.

3. *Рожанківський Р.* Зведення правил унормування української фахової мови // Проблеми української термінології. Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2002. – № 453. – С. 203–209.

4. *Ярема С.* На теми української наукової мови. – Л., 2002. – С. 17.

5. *Карпіловська Є.* Структурні зміни української наукової термінології протягом двадцятого сторіччя / Карпіловська Є., Кочерга О., Мейнарович Є. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2004. – № 503. – С. 3–8.

Стаття надійшла до редколегії 10. 08. 2015

доопрацьована 20. 09. 2015

прийнята до друку 20. 10. 2015

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІЗНОСТРУКТУРНИХ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ"

Ольга Кочерга

*Інститут теоретичної фізики НАН України ім. М. Боголюбова,
вул. Метрологічна, 146, 0343 Київ, Україна
тел. (044) 521 34 23*

Володимир Пілецький

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови,
вул. Університетська, 1, 79001, Львів, Україна
тел.: (032) 239 47 17*

Статтю присвячено семантичній узаємодії спільнокореневих дієслів з різними афіксами в сучасній українській науково-технічній термінології. Вказано на недоречність ужитку дієслів з постфіксом *-ся* в тих ситуаціях, коли на позначування самочинних процесів, пов'язаних зі зміною *геометричних розмірів* чи *якостей/властивостей*, в літературній мові існують коротші назва – дієслова нульового стану без постфікса. Запропоновано дієслова зворотно- середнього та пасивного стану з постфіксом *-ся* та похідники від них (*збільшуватися* – *збільшування*, *збільшитися* – *збільшення*) у найменуваннях самочинних фізичних, хімічних та інших процесів замінювати питомими українським відповідниками без префіксів і постфіксів та відповідними віддієслівними іменниками (*більшати* – *більшання*).

Також розглянуто способи і засоби словотворчого засвоєння іншомовних дієслів в різних терміносистемах сучасної української літературної мови. Готові дієслова разом з чужомовними суфіксами, що у вихідній мові служать для творення відповідних частин мови, а в українській жодної семантичної навантаги не несуть, лише роблять дієслова довшими та немилозвучнішими, необхідно замінити такими, які відповідають духові української мови. Для цього в низці запозичених дієслів варто позбутися позбулися суфікса *-ир-* (*-ір-*), який у словах, запозичених з німецької мови, відповідає дієслівному суфіксові *-ieren* (*ремонтувати*, а не *ремонтитувати*), або усунути іншомовний суфікс *-он-* в прикметникових та дієслівних похідниках.